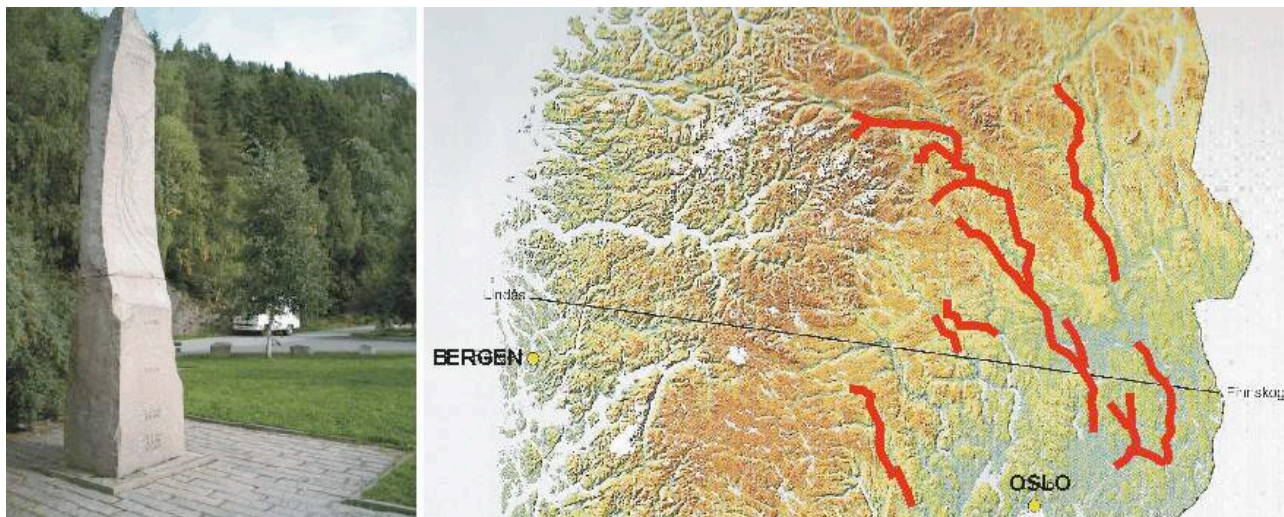

Storofsen i 1789; den største flom i Norge i historisk tid

Flomsøyle i Gudbrandsdalen, med angivelse av vannstanden under Storofsen i 1789. Kartet til høyre viser de dalførere, som i særlig grad var påvirket av Storofsen.

I årene 1784-85 foregikk det store Laki vulkanutbruddet i Island. I Island var effekten voldsom; befolkningstallet var ca. 50.000 da utbruddet startet, men falt med ikke mindre enn omkring 10.000 i årene etter utbruddet. I tillegg valgte mange å emigrere til USA og Canada. Men effektene av Laki-utbruddet ble også globale. Store mengder aske og utbruddsgasser ble spredt i Jordas atmosfære, det globale skydekke ble trolig påvirket, og et globalt temperaturfall fulgte, noe som bl.a. er godt dokumentert av verdens lengste temperaturserie (siden 1669) fra Midt-England. De etterfølgende år ble kalde i Europa, ikke minst vekstsesongen, og det sies at de vanskeligheter som fulgte for landbruket kan ha vært medvirkende årsak til de sosiale uroligheter, som utløste den franske revolusjon i 1789. Mange elver i Europa var islagte til langt ut på året. De klimatiske effektene av vulkanutbruddet kom på toppen av det naturlige noe kaldere klima under Den lille istid.

Også i Norge berettes om sosial uro fra denne perioden. Vinteren 1788-89 ble veldig kald og lang. I starten av vinteren falt kun beskjedne mengder snø, så frosten hadde gode muligheter til å trenge dypt ned i bakken. Senere samme vinter falt det til gjengjeld store mengder snø. Dette førte til at temperaturstigningen på ettervinteren hadde liten effekt på bakketemperaturer. Dessuten begynte våren 1789 sent, og i høyfjellet var det frost til langt ut i juli, spesielt på de steder hvor det fortsatt lå rester av vinterens snø. Selv perioder med varme fra midten av mai kunne ikke endre avgjørende på dette.

I juli kom både varme og fuktige luftmasser til Norge, forårsaket av et lavtrykk som kom opp fra sørøst. Øst for vannskillet førte dette til stigende luftmasser, og stor nedbør. Nedbøren begynte den 20. juli, og de etterfølgende dager regnet det kraftig og vedvarende overalt i det sørlige Norge, men spesielt øst for vannskillet. Regnet stoppet først den 24. juli, og det er estimert at der noen steder falt mer enn 300 mm regn i løpet av disse dager, godt over hva som var vanlig.

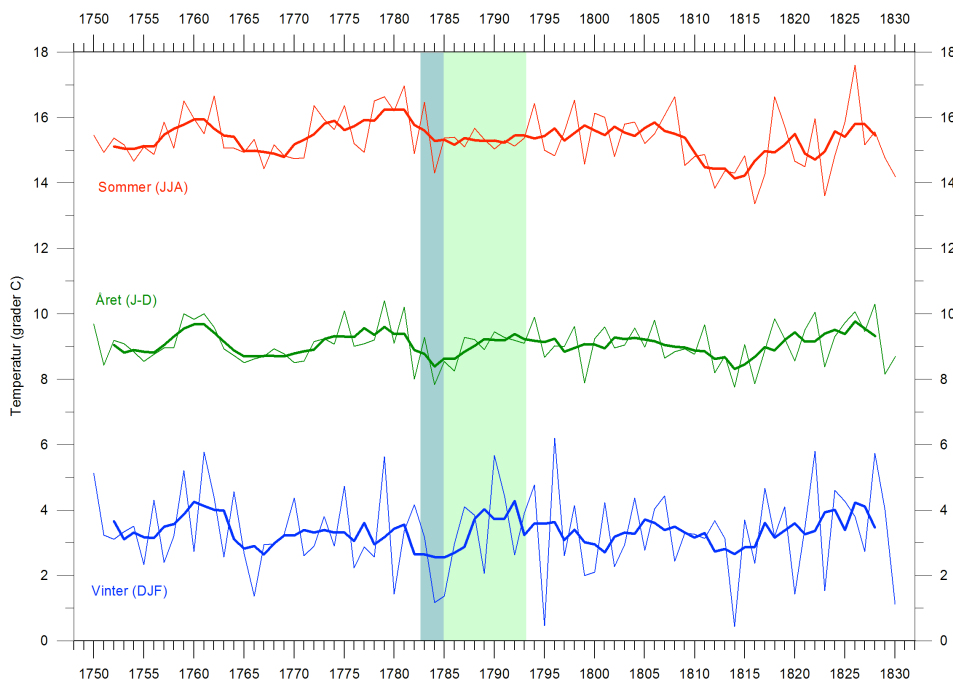

Diagram som viser temperatur målt i Midt-England 1750-1830. Vulkanutbruddet fra Laki i 1784-85 er angitt med kraftig grønn farge, og den etterfølgende kaldere perioden inntil 1793-94 med lysere grønn farge. Især sommertemperaturen ser ut til å ha vært påvirket.

Den frose jorda i høyfjellet gjorde det vanskelig for regn og smeltevann fra snø å trenge ned i bakken, noe som førte til rask økning av vannføringen i elver. I lavereliggende områder, hvor frosten var borte, trengte vannet ned i løsmasser, som etter hvert ble mettet av vann. Mange fjellsider som var dekket av løsmasser ble derved mer og mer ustabile.

Resultatet ble en gigantisk flom i mange vassdrag øst for vannskillet, og et tilsvarende stort antall ras. Elvene gikk over sine bredder, og oversvømmet nærliggende sletter. Gudbrandsdalen ble beskrevet som en eneste stor sjø. Også området hvor byen Lillestrøm ligger i dag, ble omdannet til en stor sjø. Vannstanden i Norges største innsjø, Mjøsa, steg nesten 7 m over normalen. Flommen varte fra 21. til 23. juli og rammet særlig Glomma, øvre deler av Drammenselva, Numedalslågen, Driva, Orkla og midtre deler av Gaula.

Denne flommen var i størrelse og geografisk omfang i særklasse og er siden kjent som «Storofsen». Offisielle statistikker forteller om minst 61 omkomne. Også de materielle skader var omfattende; det er estimert at mer enn 950 gårder ble totalt ødelagt (Dørum 2008), et tall som må ses i forhold til det langt lavere folketallet den gang. Store arealer med god landbruksjord ble likeledes ødelagt for mange år, da det ble avleiret tykke lag av stein, grus og sand over den gode jorda. Vel 1500 gårdsbruk fikk nedsatt skatten som følge av skadene, og samlet skade er anslått til 563 500 riksdaler, et gigantisk beløp i året 1789. Storofsen i 1789 kan uten tvil karakteriseres som en nasjonal katastrofe for Norge.

KILDER

Dørum, E. 2008. STOROFSEN I 1789. Bøgda vår; Et dystert 200-årsminne. Oppdal historielag 1989, 5-13.
<http://www.rise.no/norsk/historie/storofsen.htm>

<http://no.wikipedia.org/wiki/Storofsen>

<http://www.geoportalen.no/nyheter/storofsen/>